

den, komt dat begrip 'confessionalisering' in elk geval niet meer voor. Hier gaat het om specimina van sociale en dus collectieve identiteitsvorming, resultaat van zorgactiviteiten die vooral in de eerste helft van deze eeuw in het kader van de katholieke zuil werden ontplooid: de zorg voor fabrieksmeisjes bij Philips in Eindhoven en de zorg voor zwakzinnige meisjes elders in Noord-Brabant. In het eerste artikel, van de hand van Annemieke van Drenth, vindt een tweevoudige thematisering plaats: allereerst de ontwikkeling van de katholieke zorg vanaf ongeveer 1900, gericht op vrouwen die in fabrieken werkzaam zijn meer in het algemeen; en vervolgens de vormingsactiviteiten van het Sint Emerentianagilde ten behoeve van de arbeidsters in de gloeilampenbranche, met name in Eindhoven. Jammer is dat 'de drijvende krachten' achter en/of binnen dit gilde niet voor het voetlicht worden gehaald. En wie vormden de verantwoordelijke redactie voor *De Lamp*, het periodiek van het gilde? Waren dat enkel clericale katholieke mannen of hadden de betrokken vrouwen hierin ook een stem? Voorts kan men zich afvragen of de door de auteur gereconstrueerde configuratie van vrouwelijkheid niet explicieter gerelateerd had moeten worden aan het eigenlijke object van de beschreven zorg, respectievelijk de zorgende macht, te weten de Eindhovense fabrieksmeisjes.

In de bijdrage van José Eijt, gewijd aan de zorg van de religieuze gemeenschap van de Zusters van Liefde voor zwakzinnige meisjes in het Brabantse tussen 1924 en 1955, wordt wel een brug geslagen tussen het subject en het object van zorg. De auteur wijdt enige aandacht aan doel en inhoud van die zorg alsmede aan het vrouwelijkheidsconcept dat hieraan ten grondslag lag. Vervolgens komen de zusters die met die zorg waren belast, aan bod. En tenslotte wordt er enig inzicht geboden in de feitelijke leefwereld van de betrokken meisjes.

Het laatstgenoemde opstel vinden wij grotendeels terug in het boek *Religieuze vrouwen: bruid, moeder, zuster. Geschiedenis van twee Nederlandse zustercongregaties, 1820-1940* waarop José Eijt op 19 oktober 1995 te Nijmegen is gepromoveerd en wel op de pagina's 227-244. In dit met veel empa-

thie geschreven boek, waaruit ook affiniteit blijkt met het geloofsleven zoals dat door de katholieke kerk in de betrokken periode werd voorgehouden, krijgt de lezer twee groepsportretten aangereikt die overigens, waar mogelijk, aan elkaar worden geplakt. Die portretten betreffen twee vrouwencongregaties: de Dochters van Maria en Joseph, die in de volksmond bekend staan als de zusters van de Choorstraat naar de plaats van hun moederhuis in Den Bosch; en de Liefdezusters van de heilige Carolus Borromeus, in de wandelgangen de zusters Onder de Bogen uit Maastricht. Deze congregaties, gesticht in respectievelijk 1820 en 1837, worden door de auteur beschouwd als deel uitmakend van een groep van vijf in Nederland in de eerste helft van de negentiende eeuw ontstane gemeenschappen van zogeheten 'actieve' religieuzen. Wat deze vijf 'geestelijke verenigingen' bond, was de oriëntatie op het spirituele engagement van Vincent Depaul en Louise de Marillac, die samen in 1633 te Parijs de congregatie van de Filles de la Charité stichtten. Daarom hanteert Eijt de aanduiding 'liefdezusters' ook als een soort categorie, mede ter onderscheiding van de veertien andere vrouwencongregaties die tussen 1800 en 1850 in Nederland zijn opgericht. Jammer is overigens dat zij 'haar' categorie niet vergelijkt met die veertien andere religieuze leefgemeenschappen, wier werkzaamheden toch grotendeels op hetzelfde terrein lagen. Vreemd is ook dat Louise de Marillac, die voor de gemeenschappen van 'liefdezusters' toch een inspirerend voorbeeld moet zijn geweest, afgezien van één terloopse vermelding (p. 46) in het gehele boek niet voorkomt, terwijl dat gezien de doelstelling van de auteur wel voor de hand had gelegen. Eijt wil ons namelijk niet alleen de institutionele ontwikkeling van beide congregaties schetsen en wel vanaf hun ontstaan tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Het gaat haar ook om de betekenis van beide gemeenschappen (de historische zichtbaarheid) voor kwetsbare groepen in de katholieke subsamenleving in ons land. Daarbij moet dan gedacht worden aan – vooral gehandicapte – kinderen, met name uit weinig kapitaalachtige milieus, zieken en bejaarden. Haar